

6. COMUNICACIÓ I INFORMACIÓ

6.1. Comunicació personal i comunicació de masses

Una part considerable de la informació que circula sobre seguretat alimentària —i que s'afegeix als coneixements adquirits a través de l'experiència— arriba quasi exclusivament mitjançant la comunicació personal; això és particularment cert pel que fa a les pràctiques de manipulació domèstica dels aliments, com ja s'ha dit en parlar dels aprenentatges. Aquesta situació canvia quan es tracta d'informació referida a notícies: per definició, les notícies apareixen en els mitjans, que moltes vegades són la primera i l'única font d'informació. **Amb tot, la interacció entre comunicació de masses i comunicació personal es fa inevitable quan la primera té lloc;** per exemple, que s'hagi produït una intoxicació massiva per salmonel·la en una població gironina, a causa de la crema d'unes coques, només pot arribar per la via de la comunicació personal a una part petita de la població exclusivament —els de l'àrea circumdant i familiars i amics dels afectats—, mentre que la majoria de gent se n'assabentarà a través dels titulars de la premsa i els noticiaris de la televisió i la ràdio. Ara bé, quan la notícia ja ha aparegut en els mitjans, les vies per les quals circulen els missatges es diversifiquen i comença a intervenir la comunicació personal en totes les seves formes.

Així, determinades qüestions, com les *vaques boges* o la grip aviària, arriben a la major part de la població en primera instància a través dels mitjans de comunicació, on reben un tractament molt intensiu, i a continuació la informació comença a circular pels canals de la comunicació personal. Altres qüestions, encara que també són tractades en els mitjans de comunicació, no mostren una presència tan massiva i continuada en els mitjans, per la qual cosa bona part de la població no se n'assabenta per aquesta via —cal recordar la lectura tan selectiva i fragmentària que molts individus fan de la informació proporcionada pels mitjans de comunicació. Ara bé, que no els arribin els missatges directament per aquesta via no vol dir que no estiguin al corrent en absolut: la informació els pot arribar també, però per la via de la comunicació personal; per exemple, una part dels informadors afirmava no haver sentit a parlar d'anisakis pels mitjans de comunicació, de manera que les referències que en tenia li havien arribat per vies exclusivament relacionals —algun familiar¹³⁵ o conegut n'havia parlat, o ho havien sentit comentar a la peixateria. Evidentment, la comunicació personal és activada pels mitjans de comunicació, però després adquireix dinàmiques pròpies a través de la relació personal.

En definitiva, que la informació sobre anisakis s'hagi escampat d'ençà de l'estudi realitzat el 2005 no ha estat degut només al fet que aparegués en els mitjans, encara que sí ha suposat el detonant d'aquesta altra forma de circulació d'informació altament *eficaç*: la comunicació personal. Quan una mare veu el programa o sent la notícia se n'assabenta també la filla i la jove, l'amiga, la germana, la veïna i el marit —i així successivament—, de manera que el paràsit del peix esdevé tema recurrent de conversa, durant un període de temps. Si remarcuem *eficaç* és perquè aquesta transmissió d'informació és eficaç des de la perspectiva de la rapidesa i l'extensió, malgrat que no ho és tant des de la perspectiva de la qualitat dels continguts, com ja s'ha comentat; és a dir, el missatge circularà, però no es mantindrà intacte: perdrà precisió.

Efectivament, els missatges que es difonen pels mitjans estan sotmesos a un cert control —la qual cosa no vol dir que no continguin errors o informacions incompletes—, però quan aquests missatges comencen a circular per la via personal es modifiquen molt ràpidament, fins al punt que el sentit originari pot patir força distorsions i es poden generar interpretacions molt vagues i imprecises. Per aquest motiu és important que els *experts*, que juguen un paper destacat en la comunicació personal, estiguin ben informats i transmetin, per tant, missatges correctes. Amb tot, cal assenyalar que a aquelles persones a qui *sonava* el tema, però *no en sabien*, eren aquelles que no se sentien directament interpel·lades per l'anisakiosi —perquè no eren responsables de l'alimentació,

¹³⁵ "Jo me n'he assabentat per la meva germana, que es va posar malament, va tenir com una reacció al·lèrgica, i li van dir que era per això. Llavors clar, m'ho va explicar i em va insistir molt perquè anés amb compte. Jo no havia sentit res sobre aquest tema, però ella ja m'hi ha posat al dia. I clar, ara ho tinc present" (Home, 62 anys)

perquè no compraven mai peix fresc, perquè no menjaven peix o perquè no menjaven mai peix cru; a les que sí se sentien interpellades, els havia arribat una informació més precisa: la dada bàsica —pot haver risc si es consumeix peix cru— i la precaució que cal prendre —congelar-lo prèviament— sembla que han estat interpretades força correctament i que han estat també notablement interioritzades, llevat d'un detall: com sempre que una qüestió és *notícia*, es tendeix a pensar que desapareix quan deixa de ser-ho. Així, una lectura freqüent —com es comenta en un altre apartat— és que “*si ja no se'n parla, el problema deu estar resol*”¹³⁶.

6.2. Possibilitats, limitacions i interaccions entre els diferents canals de comunicació

Diferents recerques demostren la complementarietat dels diferents mitjans a llarg termini, perquè cada mitjà de comunicació pot conduir a la utilització dels altres, atès que planteja uns problemes que ell sol no pot resoldre: una determinada notícia presentada en format breu en els informatius de la ràdio o la televisió pot estimular la recerca de més informació en la premsa o —de manera creixent— per Internet¹³⁷, o bé els titulars de la premsa poden conduir a cercar més activament —amb més atenció— què en diuen les notícies o els programes de la televisió o la ràdio. Efectivament, una part dels participants ha afirmat fer-ho així —habitualment o en determinades ocasions— quan la notícia compleix algun dels criteris de rellevància¹³⁸: en alguns casos per ampliar una informació que es percep insuficient, en altres per contrastar amb fonts distintes i tenir diferents lectures o diferents interpretacions, a fi d'extreure'n un mateix les conclusions. Aquesta és una pràctica força estesa entre qui segueix activament les notícies¹³⁹, que cal dir no és majoria. De manera que, per al sector de la població que segueix amb interès l'actualitat, el fet de rebre missatges per un determinat canal sol ser —i moltes vegades és— un detonant per buscar informació per d'altres.

Aquesta pràctica té conseqüències pràctiques, molt en particular el fet que cada cop més es tendeix a buscar aquesta informació complementària per Internet, ja que es percep més variada o menys homogènia que la transmesa pels altres mitjans de comunicació de masses. En situació de normalitat —i molt en particular en situació de crisi— s'ha de poder trobar fàcilment per Internet sobre el tema en qüestió informació clara i entenedora, però també seriosa i ben contrastada. Val a dir que aquesta cerca activa d'informació complementària en diferents mitjans només la duu a terme una part petita de la població, bo i que cal tenir en compte que els líders d'opinió en solen formar part i en fan una tasca de difusió. Com s'ha dit anteriorment, els líders d'opinió són aquelles persones que l'entorn relacional immediat considera més ben informades, les opinions de les quals, per tant, es consideren fiables, precisament per aquesta tasca d'ampliació i contrastació de la informació que realitzen.

¹³⁶ “Sí, això de l'anisakis ho vaig sentir en el seu moment. I ho tenia en compte. Però ara ja m'havia tornat a relaxar. Jo pensava que això només havia estat durant un temps. Com que ja no se'n parla...” (Dona, 44 anys)

¹³⁷ “De vegades estàs conduint i escoltant la ràdio, i sents alguna cosa que t'interessa. Llavors, quan arribo a casa, busco pel Google, i miro de què va la cosa” (Home, 53 anys)

¹³⁸ “Si veig a la tele alguna notícia que m'interessa molt, busco per Internet o miro la premsa, per veure si ho tracten més a fons. Perquè les notícies et diuen les coses molt per sobre, i no et fas una idea clara.” (Dona, 54 anys)

¹³⁹ “No t'acabes refiant del tot de cap... així que jo vaig agafant una mica d'aquí i una mica d'allà, llegeixes la premsa, mires diferents opinions a la tele i a la ràdio escoltes les notícies, però també altres programes on surten diferents persones donant la seva opinió... i entre tot et vas fent la teva idea, el teu propi criteri” (Home, 62 anys)

Pel que fa a la majoria de la població —que se sol acostumar a seleccionar entre els missatges que rep pels canals que acostuma a freqüentar—, la interacció dels diferents mitjans de comunicació té bàsicament tres conseqüències: la captació superficial, la saturació i la interiorització, totes derivades de la reiteració però amb efectes oposats. En primer lloc, *la captació superficial* fa referència a aquells missatges que, sense ser activament seleccionats, acaben *sonant* perquè són sentits moltes vegades i per diferents vies —cal tenir en compte que una part considerable de les notícies presents en els mitjans de comunicació reben aquest tractament superficial per una part notable de receptors—; afecta aquelles notícies de les quals es tenen impressions imprecises o que s'han captat a mitges, com s'ha palesat en les entrevistes. En segon lloc, *la saturació*, com ja s'ha dit, comporta evitar la informació; així, la representació continuada i repetida per diferents canals d'una mateixa notícia pot tenir un efecte contrari a l'esperat: que la notícia es desestimi, particularment si no compleix els criteris de rellevància, o fins i tot complint-los¹⁴⁰. Finalment, aquesta presència intensa en els diferents mitjans —que fa que si un missatge no arriba per un mitjà arribi per l'altre— també aconsegueix que determinats missatges que probablement s'haurien desestimat si només haguessin estat rebuts per un canal acabin captant l'atenció i sent *interioritzats*. El fet que a un missatge concret s'hi puguin associar imatges (televisió), veu (ràdio) i text (premsa, tríptics) implica que les possibilitats que sigui processat esdevinguin molt superiors i, molt sovint, aquesta informació ben present en els mitjans acaba també circulant pels canals de la comunicació personal, la qual cosa acaba de reforçar l'eficàcia comunicativa.

6.3. Cercar informació o trobar-se amb la informació, en el cas de la seguretat alimentària

La diferència entre cercar activament informació sobre una qüestió concreta i *trobar-se-la*, és a dir, que aquesta informació arribi sense que s'hagi tingut un interès previ no és banal; ans al contrari: és essencial. **Quan una informació és la resposta o la solució a una pregunta o a un problema que se'ns planteja, l'interès que hi prestem és elevat** i les possibilitats que aquesta informació acabi convertint-se en coneixement són també considerables. Per tant, una persona que cerca informació sobre un règim d'aprimament, una altra que cerca una recepta per a un sopar de compromís o una altra que es vol informar sobre aliments que contribueixen a alleujar l'estrenyiment, quan troba la informació que cercava li prestarà atenció, l'avaluarà i, si la considera prou satisfactòria, la incorporarà, la farà seva —adoptarà el règim, prepararà el sopar, integrarà en el seu inventari alimentari el producte-solució—; també pot ser que acabi desestimant aquesta informació, però en qualsevol cas hi haurà hagut un cert processament previ.

L'escenari canvia quan la informació és una resposta a una pregunta que no ens hem plantejat i de la qual som merament receptors passius, les possibilitats que no prestem cap atenció són molt elevades en aquest cas. Així, **si alguna persona considera que els coneixements propis sobre manipulació domèstica dels aliments són suficients, és menys probable que segueixi amb atenció un missatge relatiu a aquest tema, mentre que un missatge referit a precaucions que cal prendre davant d'un risc nou —per exemple en el cas de les vaques boges evitar el moll de l'os— és susceptible d'atreure amb més força l'atenció**, és a dir, en el cas d'informacions no buscades el criteri de rellevància esdevé central; en canvi, per definició, qualsevol informació cercada és rellevant

¹⁴⁰ "Amb això de la grip aviària, va haver un temps que no paraven... I va arribar un moment en què vaig deixar d'escoltar. Ja no en vaig fer més cas. Clar que és important! Si hi va haver molt morts i tot... Però és que arriba un moment que t'atabalen, i ja està bé. Ja tinc prou feina jo amb els meus problemes, per haver d'estar pendent d'aquestes coses. Que te les entaforen tant que dius: deixeu-me en pau!" (Dona, 65 anys)

per a qui la cerca. El grau de rellevància pot ser més gran o menys, pot tractar-se de rellevància puntual, però el criteri sempre es compleix; així en el cas dels missatges en què la persona és receptora passiva, la percepció de rellevància pot ser escassa o nul·la, fins i tot quan es tracta d'un missatge intrínsecament rellevant.

Aquest és el cas, per exemple, de la reacció que s'ha observat molt sovint davant del tríptic *Consells per menjar a l'aire lliure*. Per a la majoria dels informadors, la primera reacció davant d'aquesta informació no buscada és respondre que d'aquesta qüestió ja en saben prou: “*les coses que deuen dir aquí ja les sabem, està bé que ens les recordin, però ja les sabem*”, i la prova que aquest coneixement és suficient és que mai n'han experimentat negativament la mancança: “*hem anat molts cops a menjar fora i mai no ens ha passat res*”. Ara bé, quan se'ls demana que llegeixin atentament el tríptic i s'intercanvien observacions sobre el contingut amb altres informadors, es fa palesa la insuficiència d'aquests coneixements, la major part de les vegades. Un cop afrontats a aquesta evidència, l'interès pel tríptic s'incrementa i es processa la informació d'una manera força més activa: “*Ostres! Això ho feia malament! Jo que em pensava que ho feia bé! És que tota la vida ho havia fet així... No, ara ho canviaré, és clar. Sabent-ho, no costa res fer-ho bé*”. Veiem que primer hi ha una presa de consciència del comportament incorrecte; la sorpresa que això genera accentua l'impacte de la informació, de la mateixa manera que el fet que contradigui més o menys frontalment un *coneixement* ben arrelat en l'experiència n'incrementa l'eficàcia. El receptor del missatge esdevé encara més actiu davant d'aquest missatge quan assumeix que la nova informació pot arribar a modificar la seva conducta, pas que converteix de manera definitiva la informació en coneixement —en el cas de produir-se efectivament. Ara bé, ha calgut una mediació entre el missatge i el receptor: la insistència del moderador del grup de discussió i la participació dels altres informadors, per tal que aquesta reacció davant del missatge —atribució de rellevància— es produís, mediació que no se sol produir davant la recepció d'una allau de missatges emesos diàriament pels mitjans de comunicació de masses.

En definitiva, la informació no buscada —que no és reconeguda immediatament com a rellevant— no se sol processar; això es fa més evident encara si tenim en compte que la recepció passiva de missatges pot ser sovint extraordinàriament passiva: limitar-se a *veure* i no a *mirar*, a *sentir* i no a *escoltar*¹⁴¹. Mentre que la informació buscada rep sempre alguna mena de processament superior per definició. Ara bé, qui i per què —és a dir, en quines circumstàncies— pot cercar activament informació sobre seguretat alimentària? Respondre a aquesta pregunta sembla útil per orientar les estratègies de comunicació.

En un principi, es pot pensar que la situació idònia és aquella en què un nombre més gran de persones cerca activament informació sobre aquesta qüestió, ja que la informació buscada ofereix més garanties de ser atesa i processada. Ara bé, el que s'observa, ara per ara, és que només es mostra la

¹⁴¹ “*Els telenotícies els miro al vespre, al migdia no tinc temps. Els miro cada dia, perquè a casa els mirem. Molts dies només els sento, i altres dies hi paro més atenció. La ràdio no l'escolto quasi mai i a la premsa, li faig una ullada a la premsa gratuïta quan vaig al metro, però així per damunt*” (Dona, 25 anys)

disposició a buscar informació relativa a la seguretat alimentària en el cas que es produeixi una crisi o una alarma important. En les entrevistes s'ha palesat que la mena d'informació relativa a l'alimentació que se sol buscar és: de cuina (receptes, tècniques), de règims (sobretot de control de pes, però també per reduir el colesterol i la hipertensió, *cardiosaludables*, etc.) o nutricional en un sentit ampli (contingut nutricional dels aliments, propietats beneficioses dels productes per a la salut, etc.); també en les entrevistes són nombrosos els informadors que han declarat haver cercat informació quan s'ha produït alguna crisi o que en cercarien si se'n produís una. Ara bé, com ja s'ha assenyalat a bastament, no n'hi ha prou que es produeixi una alarma per despertar un interès actiu, cal que aquesta alarma interpel·li personalment —ocupar-se a més de preocupar-se¹⁴²—, de manera que, en principi, sembla que l'interès per les qüestions de seguretat alimentària és més aviat escàs —interès que podria justificar una actitud activa davant la informació—, però no inexistent. Anem a veure quins són els principals interessos i inquietuds, ja que n'hi ha de diferents tipus al voltant de l'alimentació i de la seguretat alimentària; la distinció és necessària, atès que l'actitud davant la informació que es rep sense haver-la buscada i la disposició a cercar-ne activament varien en cada cas.

6.3.1. Inquietuds i interessos permanents i immediats

Ja s'ha comentat que les inquietuds i els interessos permanents i immediats en relació amb l'alimentació no fan referència tant a la seguretat alimentària —des de la perspectiva higienicosanitària— com a la salut i la imatge corporal; des de la perspectiva salut-imatge corporal el grau de receptivitat és elevat i també, la predisposició a cercar informació activament¹⁴³. La situació canvia en el cas de la informació relativa a la seguretat higienicosanitària; evidentment **ningú no desitja patir una intoxicació alimentària, però per evitar-la els participants consideren que ja prenen les mesures que perceben adients i suficients, les quals inclouen la majoria de cops —a més de complir les normes d'higiene bàsiques a la llar i respectar la data de caducitat— comprar en els establiments adequats o adquirir les marques percebudes amb garanties i mirar de dur una alimentació saludable¹⁴⁴**. Com ja es va observar en l'estudi anterior —i com s'ha confirmat en aquest—, en general es pressuposa que els productes que arriben al mercat compleixen les condicions de seguretat higienicosanitària, amb una excepció que cal tenir en compte: molt sovint es posa en dubte la seguretat a restaurants, bars i establiments de menjar ràpid¹⁴⁵; encara que aquesta preocupació no sembla traduir-se en cap cerca activa d'informació, sí que predispesa a una elevada receptivitat quan apareix alguna notícia relacionada en els mitjans¹⁴⁶ i sobretot a atorgar una destacada credibilitat a tots els rumors que puguin circular en aquest sentit. Efectivament, les representacions prèvies sobre les mancances —d'higiene i de cura en la manipulació dels aliments— en els restaurants fan que els missatges que s'hi refereixen resultin molt creïbles en general i que se'ls presti atenció.

¹⁴² "Quan va ocórrer allò dels pollastres precuinats que ara esteu dient... doncs la veritat, no vaig fer gaire cas. Sí que ho vaig sentir, ho repetien cada dia a les notícies. Però no ho seguia gaire. No et preocupes, perquè no en compres. Si fos una assídua a comprar això, però com que no en compro, no em preocupo... A veure, preocupa que passin aquestes coses... però no a mi personalment, perquè no en gasto. Així que no vaig seguir gaire les notícies, vaig passar una mica" (Dona, 64 anys)

¹⁴³ "D'informació sobre dietes en busco molta, per Internet. M'encanta!" (Dona, 40 anys)

¹⁴⁴ "És que sobretot la seguretat alimentària depèn de nosaltres, del que fem i del que mengem, i més o menys ja saps: no ingerir menjar-escombraria, que un dia pots fer-ho, però cada dia no és bo. Ser una mica responsable del que menges, no menjar gaires greixos... aquestes coses. Que ara les controlem més, i està molt bé que les controlem" (Dona, 45 anys)

¹⁴⁵ "En els restaurants no saps mai, per fora poden estar bé, però no veus la cuina. Poses molt en dubte la higiene. Molt en dubte... No crec que es compleixin les normes, i ara! A fora, la taula molt ben parada i a la cuina, fan el que volen" (Dona, 38 anys)

¹⁴⁶ "I tant, joestic d'acord amb ella! Perquè vaig veure un reportatge, crec que de la Mercedes Milà, sobre llocs d'aquests de menjar ràpid i veies que la qüestió de la higiene, fatal. Esternudaven damunt del menjar, no es rentaven les mans... un fàstic!" (Dona, 40 anys)

6.3.2. Alarmes

Si bé en situacions de normalitat la cerca d'informació complementària sobre qüestions relatives a la seguretat alimentària és escassa o nul·la, en cas de presentar-se alguna alarma les possibilitats de buscar activament informació s'incrementen. Actualment —i cada cop més per a grups més extensos de població—, l'opció preferent per ampliar dades sobre una qüestió puntual que desperta interès és Internet; efectivament, bona part dels informadors ha assegurat adreçar-se en aquest mitjà quan ha considerat que la informació que rebia per televisió, ràdio o premsa resultava insuficient —per escassa¹⁴⁷— o insatisfactòria —per deficient credibilitat¹⁴⁸. Cal tenir en compte que les persones que cerquen activament informació en cas d'alarma són sovint els líders d'opinió, en major o menor mesura. Amb tot, la majoria de participants considera tenir-ne prou amb la informació —molt abundant en aquestes circumstàncies— que proporcionen els mitjans de comunicació, i d'entre aquesta seleccionen la que més els interessa i desestimen la resta¹⁴⁹.

6.3.3. Problemes que deixen d'existir quan se'n deixa de parlar

Molt sovint les persones entrevistades es refereixen en passat a l'anisakiosi i a la grip aviària, i són freqüents les expressions del tipus “*quan passava això del peix*” o “*quan va passar allò dels pollastres*”; aquest passat fa referència al moment en què en van sentir a parlar per la ràdio o la televisió, o en van llegir notícies a la premsa: en deixar de rebre aquest tractament mediàtic, el problema aparentment desapareix o, com a mínim, no es recorda¹⁵⁰. De la mateixa manera, l'interès o la preocupació per determinades qüestions se circumscriu al període en què formen part de les agendes públiques i, en aquest cas, els aliments genèticament modificats en són un bon exemple¹⁵¹. Ara bé, una part dels entrevistats ha expressat el seu malestar pel tractament puntual o intermitent de determinats temes, fet que provoca que s'oblidin encara que persisteixin¹⁵²; altres, en canvi, consideren que està bé que se'n deixi de parlar, ja que aquest silenci suposa en definitiva una assumpció del risc¹⁵³. En qualsevol cas, aquests problemes despertem interès mentre es té consciència que hi són, que és precisament quan en parlen els mitjans de comunicació i, per tant, s'hi rep força informació; per contra, deixen d'inquietar quan se'n deixa de parlar, per la qual cosa és difícil que se cerqui informació expressament. En definitiva, en situacions de *normalitat*, és a dir, en absència de missatges que alertin sobre la manca de seguretat dels aliments, la cerca d'informació activa sobre aquestes qüestions és escassa en general.

¹⁴⁷ “Sí, quan passen coses d'aquestes tots els telenotícies i tots els diaris en van plens. Però tots repeteixen el mateix. Si vols saber-ne més, has de buscar pel teu compte... Internet és bon mitjà” (Home, 40 anys)

¹⁴⁸ “En un supòsit de crisi, encara que un polític em digui que no hi ha problema, primer em refiaria d'un científic, però després també miraria Internet, que em digués tal i tal, per veure l'estudi tal... que ma mare ho fa molt, mira les notícies i després va a una pàgina seriosa i també mira el diari” (Dona, 28 anys)

¹⁴⁹ “Jo, d'aquesta notícia em llegiria la lletra grossa, però no els ets i uts... A mi, que m'expliquin que les farines no sé què... què vols que et digui!, jo no sóc qui controla les farines. A mi, que em diguin que ho estan controlant i tal, ja em sembla bé, em tranquil·litza, però no m'ho llegiré tot amb detall. Si és una cosa que m'interessa molt, sí que llegiré els detalls de la notícia, però en una cosa així, només vull saber si puc menjar així o no” (Home, 70 anys)

¹⁵⁰ “Home, quan hi va haver l'època de la grip aviària jo intentava no menjar pollastre, que jo sóc molt paranoica, però ara ja no se'n parla, i jaestic més tranquil·la. De la grip aviària van estar parlant bastant, però ara ja no. Sí, ara menjo pollastre” (Dona, 39 anys)

¹⁵¹ “Se'n va parlar molt d'aquest tema, però ara ja no se'n sent a parlar. I per tant no tinc discursos ni a favor ni en contra per poder-m'hi situar. En el moment en què sortia bastant als mitjans, llavors sí que en tenia d'opinió, preocupació bàsicament. Deien que el mercat anava cap aquí, i hi havia qui comentava que hi podien haver problemes... i a veure com quedava la nostra seguretat amb tot això. I em preocupava... però ara ja no se'n parla, ja no hi penso. No sé com ha quedat” (Dona, 42 anys)

¹⁵² “És com això de la grip aviària, que se'n va parlar molt, i ara ja no en diuen res. Ara no surten notícies d'això, però segueix existint. Jo crec que segueix existint. Jo crec que pot ser una cosa bastant grossa, com allò de les vaques boges. Però ara no diuen res sobre això. No sé, sembla que vulguin que la gent no hi pensi. I així seguim comprant pollastre” (Dona, 64 anys)

¹⁵³ “Sempre que hi ha un problema: amb el porc, amb el pollastre, amb el que sigui, la gent en deixa de menjar. I després, a poc a poc, a mesura que es va assimilant la notícia, en torna a menjar. És com això de les vaques boges. Encara hi ha casos, però ja no se'n parla gens. Hi ha molt pocs casos i està tot molt controlat, però no es pot eradicar del tot. I ja no se'n parla. Però com que està controlat i hi ha pocs casos, no cal parlar-ne. No cal anar espantant constantment la població. La gent ja va assumint que això hi és, però que no té per què passar-li res” (Home, 70 anys)

6.3.4. Inquietuds latents

Un tema sobre alimentació en general i sobre seguretat alimentària en particular pot interessar, fins i tot inquietar, però aquest interès o aquesta inquietud no es tradueix mecànicament i directament en una cerca activa d'informació. Tant l'anterior estudi com el present han posat en evidència que hi ha tot un seguit de qüestions subjacents relatives a les formes actuals de producció alimentària que desperten inquietuds en bona part dels consumidors: pesticides, formes intensives d'engreix animal, presència percebuda excessiva d'additius i de greixos en els productes de la indústria alimentària, contaminació del sòl i l'aigua que afecta els conreus, contaminació del mar que afecta els productes de la pesca, etc., i que són el teló de fons de les representacions sobre alimentació i seguretat alimentària en la nostra societat; a més, la consideració que allò que es menja no solament és important sinó cabdal per a la salut i el benestar també està àmpliament estesa o, més aviat, unànimement assumida. Per tant, les inquietuds expressades no serien de segon ordre, sinó que es referirien a una qüestió força central en la vida dels individus i de les societats. Ara bé, en preguntar als informadors si acostumaven a cercar activament informació sobre aquestes qüestions, la resposta ha estat majoritàriament negativa: se sap que la informació en principi està disponible, que es pot cercar i que aquesta informació interessa en termes generals, però cal un detonant per passar a l'acció de la cerca activa¹⁵⁴.

Cal tenir en compte que hi ha dos frens bàsics a l'hora d'aprofundir sobre aquestes qüestions: per una banda, la manca de control sobre aquests processos productius —no depenen d'un mateix— i per l'altra, cal menjar cada dia, no es pot eludir l'acte de comprar i de consumir allò que hi ha en el mercat, per tant el fet de *saber* no modifica gaire l'escenari, només n'incrementa la preocupació. Aquesta consideració pragmàtica de “*no podem fer res, hem de menjar, millor no preocupar-se*” no evita la percepció que hi ha un problema estructural en la producció alimentària —més preocupant que un incident puntual— que, si bé normalment està en un segon pla, pot passar al primer si es produeix qualsevol problema que s'hi relacioni. Efectivament, la preocupació de fons hi és i afecta clarament les representacions que es tenen sobre l'alimentació actual¹⁵⁵, la qual cosa fa que les informacions relatives despertin molt d'interès i s'interioritzin ràpidament¹⁵⁶; tanmateix, aquesta preocupació latent es tradueix en tot un seguit d'estratègies per minimitzar el risc¹⁵⁷ —encara que l'ús de pesticides preo-

¹⁵³ “Sempre que hi ha un problema: amb el porc, amb el pollastre, amb el que sigui, la gent en deixa de menjar. I després, a poc a poc, a mesura que es va assimilant la notícia, en torna a menjar. És com això de les vaques boges. Encara hi ha casos, però ja no se'n parla gens. Hi ha molt pocs casos i està tot molt controlat, però no es pot eradicar del tot. I ja no se'n parla. Però com que està controlat i hi ha pocs casos, no cal parlar-ne. No cal anar espantant constantment la població. La gent ja va assumint que això hi és, però que no té per què passar-li res” (Home, 70 anys)

¹⁵⁴ “El tema aquest de les piscifactories sí que em preocupa i m'interessa... Però no, no he buscat per Internet, per informar-me d'això. No, no és que no em preocupi prou, senzillament és que no ho he fet. Com tantes coses que t'interessen, però tampoc busques... Però el dia que senti a parlar d'això o me n'assabenti d'alguna cosa que... llavors segurament m'hi posaré” (Dona, 44 anys)

¹⁵⁵ “Jo els productes que compro estan bé, si veig que un lloc està brut o descuidat ja no hi entro. Miro molt aquestes coses. Però on jo vaig a comprar tot està net i ben tractat. I miro la data de caducitat, i les coses així filetejades i envasades, miro que no faci dies que estan envasades. Així que estic tranquil·la amb el que compro... Ara, a nivell més general, tinc més desconfiança. Però no hi he profunditzat, suposo que per por. Això que la fruita, la verdura, els ous mateixos, cada cop tinguin menys gust, et preguntes com els estaran fent. Segur que no és una cosa que faci mal així, de seguida, no ho permetrien, però a la llarga... ni ells no ho saben. Ara hi ha coses que la gent veu, que proliferen els càncers, que les dones tenen més dificultats per tenir criatures, que no es queden embarassades... Clar no hi ha cap estudi que demostrï que això està clarament relacionat amb el que mengem, perquè això és molt difícil de demostrar, hi ha molt factors... Però allí està. I la quantitat de contaminació que hi ha ara... segur que ha de perjudicar els conreus. I ara potser no passa res, però dintre de deu anys descobreixen que és molt perjudicial... Clar, tot això fa que en general hi desconfiis...” (Dona, 52 anys)

¹⁵⁶ “Jo en principi sempre he pensat que el que jo comprava al mercat era bo, que estava en condicions... Ara bé, quan sents per la ràdio coses: que els tomàquets puguen d'una manera... llavors penses que potser el que compres no és tant bo. Es que ara tot puja d'una manera anormal. Així que ara no me'n refio gaire... és que penses: caram! Tant que jo m'he cuidat sempre, i ara mira, càncer! Penses, això és que ens estan enverinant... sí, jo relaciono el càncer amb això, amb tota aquesta contaminació i les coses que mengem. I sí, ara quan sento aquestes coses per la ràdio les escolto... ens estan enverinant, i hi ha molta gent amb càncer, com jo... alguna raó hi haurà, no?” (Dona, 55 anys)

¹⁵⁷ “Sí, la veritat és que preocupa. Però és que és incontrolable, entre els pesticides, i això i allò altre. És anar nedant i guardant la roba: això ho menjo, això no; això ho pelo, això ho rento. Jo ho faig això. Potser m'equivoco, però vaig tirant” (Home, 70 anys)

cupa, els productes més posats en dubte per les formes de producció són els carnis¹⁵⁸. Els missatges negatius sobre l'ús de productes químics en la producció de verdura i fruita es veuen neutralitzats pels missatges altament positius que s'emeten sobre aquests productes, des d'una perspectiva nutricional; en canvi, sobre la carn s'hi afegixen els missatges ambivalents des del punt de vista nutricional als recels vers les formes de producció.

Cal assenyalar que una part dels informadors, majoritàriament entre 25-35 anys, ha manifestat buscar activament informació sobre aquestes qüestions o ser molt receptiva als missatges relacionats; com que es tracta d'un grup d'edat jove, el pes d'Internet en la cerca d'informació és força destacat.

¹⁵⁸ "La carn, tinc la sensació que no és gaire saludable. Pel que fa a les formes de producció, en la carn deuen ser fatals. No sé, l'engreix dels animals, no ho acabo de veure clar. Proves no te'n puc donar, però ho veig així" (Home, 34 anys)